

Buda Mohács előtt és után

Királyi székhelyből egy török vilajet központja lett

•••• Róbert Péter

A 15. századtól Buda volt a magyar királyság egyetlen és tényleges fővárosa, az uralkodó székhelye. Királyaink régebbi tartózkodási helyei (Esztergom, Székesfehérvár, Visegrád) már elvesztették ilyen funkcióikat, a budai várban volt a királyi palota és a hivatalok, többnyire az országgyűléseket is itt, néha a pesti oldalon tartották. Buda kezdettől, testvérvárosa Pest 1470-től szabad királyi város, címerrel és jogokkal. Lakossága ekkor mintegy tizenöt-ezer főre rúgott, de Pesttel és a környező településekkel elérte a húszezret, ez akkor jelentősnek számított. Polgárai nagyobbik és vagyonosabb része német volt, de magyarok is osztoztak velük a tisztségeken. Laktak itt még olaszok és zsidók is, külön városnegyedekben. Jelentős kereskedelmi központ volt, még a törökkel is kereskedtek, 29 céhben 79 foglalkozást űztek, legjelentősebb a mészáros volt. Halászsok emléke a bástya, a mai Vérmezőn halastó volt. Házaik főleg fából épültek, ezért a tűzvészek – utóljára 1512-ben – nagy károkat okoztak. Élénk a budai szellemi élet, hét iskola volt.

A Hess-féle nyomda tönkrement, de később sok nyomtatott könyv jött az országba. Igazságszolgáltatás a Budai Jogkönyv és a tárnokjog alapján folyt. Mátyás után a palota építkezéseit félbehagyták, utódjának sok baja volt a főurakkal és a nemességgel, amely elnyomta jobbágyait és nem viselte el a királyi hatalmat. Dózsa seregeinek fő gyülekező helye Pest mellett volt. Száleresi Ambros polgár vezette csapatát itt verték szét az ellenük a

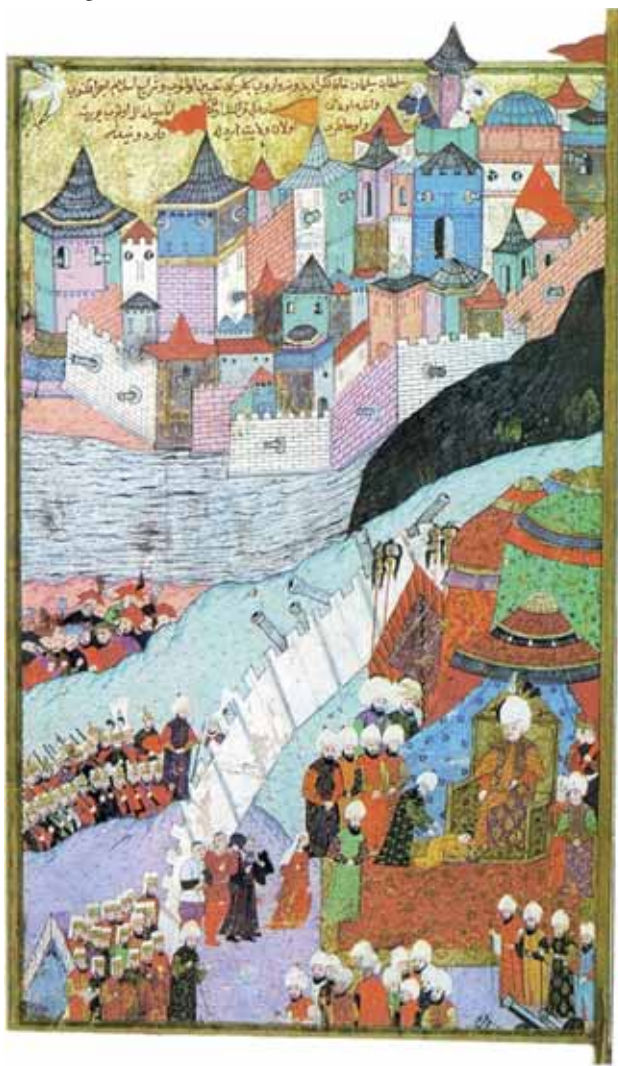
rákosmezei országgyűlésen tömegesen megjelent köznemesekkel. Fiának, II. Lajosnak felesége, Habsburg Mária fényes udvart tartott a palotában. Közben egyre inkább a német Fugger-család pénzügyi befolyása alá került az ország. Szerencsés (Fortu-

natus) Imre spanyol zsidó menekültből budai polgárrá vált királyi kincstárnok védte a magyar pénzügyet.

Ötszáz éve a török támadás ellen előbb Érdre majd Tolnára

hirdettek gyülekezést a vitézeknek, akik nehezen jöttek. A művelt ifjú király 1526 augusztusának végén személyesen ment seregével végzete felé, de Mohácson csak a magyar hadsereg fele szállt szembe a túlerővel. Csatavesztésük hírére a királynő udvarával azonnal csomagolt és elmenekült, a német polgárok követtek. Szeptember 11-én a szultánt csak a könyörgő zsidó lakosság fogadta a városban, amelyet kivonulásakor felgyújtott, a palotát kifosztották, magával vitte szobraikat, értékeit, ékességeit.

Utána Szapolyai János és Habsburg Ferdinánd megválasztott királyok harcolnak az ország uralmáért, a főváros többször gazdát cserélt. Buda visszatért polgárai közt már a magyarok dominálnak, ők inkább Szapolyai pártján vannak, akit a török is támogat, segélycsapatot (még nem helyőrség!) tartva Budán. Gritti olasz kalandornak, akit János király kormányzóznak nevez ki, nagy tervei voltak Buda szépítésére, háromemeletes házakat bronztetővel, de lefejezik. A török többször felmenti a Ferdinánd által ostromolt Budát, míg 1541-ben Szulejmán csellel elfoglalja a várat és megkezdődik Buda török korszaka.

Buda 1541-es török megszállása – Szulejmán szultán lába elé helyezik a kis János Zsigmondot (török miniatura, Isztambul, Topkapi palota)

Foto: Wikimedia/Seyid Lokman Hüneri: Tehetségek könyve (kódex, 1586 körül)

1 Buda Mohács előtt és után

•••• Róbert Péter (történész)

3 József nádor és a budai Vár

•••• Kiss Henrietta (történész)

4 Bizonytalan sorsok, új közösségek

•••• Oravec Éva (helytörténész)

5 Albertfalvi asztalosok

•••• Tóth Sándor László (faipari mérnök)

6 Angyalföldi szoboröntödék

•••• Millisits Máté (művészettörténész)

7 Citadella – A Szabadság Bátyja

•••• Balázs Attila (történész)

8 Pestszentlőrinc plébániatemploma

•••• Pápai Tamás László (történész)

10 Fényképész hagyaték

•••• Széman Richárd (gyűjteménykezelő)

10 Keresztútban

•••• Végső István (történész)

16 Újbuda elfeledett öröksége

•••• Farkas Márta, Mozga Márta Anna (egyesületek elnökei)

18 Könyvszemle

20 Vendégségben Virág Benedeknél

•••• Mészáros Tibor (irodalomtörténész)

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
Felelős kiadó: Breinich Gábor
1041 Budapest, Mátyás Lajos u. 2., tel.: 370-0652
Levelezési cím: 1041 Budapest, Mátyás Lajos u. 2.
E-mail: info@bpht.hu • Internet: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábor Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, dr. Buda Attila, dr. Róbert Péter, dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

A VÁROSUNK belföldi előfizetési díja 1600 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti História előadóestjein ingyenesen is terjesztett. Helytörténeti magazinunk Budapest Főváros I. Kerület Budavári Önkormányzata, XI. kerület Újbuda Önkormányzata, XIII. Kerületi Önkormányzat, XVI. Kerület Önkormányzata, XVIII. Kerület Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg.
Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft. • Print: ISSN 1418-4273 • Online: ISSN 2732-1681

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találom meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- az Ajánlott oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Támogassa előfizetésével a Honismeret folyóiratot!

A Honismereti Szövetség évente hatszor megjelenő, közel fél évszázados folyóiratának célja a Kárpát-medence értékeinek, történeti múltjának megőrzése, ápolása és bemutatása. Belföldre előfizetési díja kedvezményesen 4980 Ft/év.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Megrendelhető az ország
bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél,
a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu
telefonon a +36-1-767-8262 számon,
levélben az Magyar Posta Zrt.
1900 Budapest címén is.

József nádor és a budai Vár

250 éve született a „legmagyarabb Habsburg”

••• Kiss Henrietta

Szorosan összekapcsolódik fővárosunkkal Habsburg–Lotaringiai József Antal főherceg, királyi herceg (1776–1847) életének azon fél évszáda, amikor a Magyar Királyság nádori méltóságát viselte (1795-től helytartó, 1796-tól haláláig nádor). A budai Vár nemcsak a nádor lakhelye volt, hanem munkásságának és halálának helyszíne is. A Habsburg család nádori ágának a Budavári Palotában található kriptája pedig örökre Budához köti személyét.

József Antal főherceg mint az ország nádora a Magyar Királyi Helytartótanács

A fiatal József Antal főherceg a nádorrá választása körül (elefántcsont miniatúra, Albertina Wien)

ró bécsi kongresszus egyik társasági eseményének keretében József nádor vendégül is látta Pest-Budán fivérét, I. Ferenc osztrák császárt és magyar királyt, III. Frigyes Vilmos porosz királyt, valamint a sógorát, I. Sándor orosz cárt. Az uralkodók a Királyi Palotában szálltak meg, programjukban egy fényes udvari bál is szerepelt, érkezésükre pedig a várkert és a város több pontja ünnepi kivilágítást kapott.

A Várhegy déli végén a 18. század közepén, Mária Terézia uralkodása idején emelt barokk palota volt a Habsburg-nádorok lakhelye, elsőként Sándor Lipót, majd öccse, egyben a méltóságban utóda, József Antal főherceg és családja otthona. Franz Schams, csehországi származású, híres szölcser 1822-ben kiadott városleírásában nemcsak a Várnegyedet, hanem a Királyi Palotát is bemutatta. Az épületegyüttesről megállapította, hogy „kolosszális nagysága, az a pompa, amely benne és körülötte uralkodik, valamint a számos ritkaság, amit itt összegyűjtöttek, kétségtelenül a város leglátványosabb nevezetességévé teszi”. Írásából meglevenednek előttünk a palota külső és belső terei, köztük a középső szárnyban kialakított királyi és királyné lakosztályok, a díszudvarra néző trónterem, valamint az északi traktusban helyet kapó Szent Zsigmond-palotakápolna, melyhez a Szent Jobb-kápolna is csatlakozott. Schams a déli szárnyban lévő nádori

lakrészt ugyancsak megörökítette kötetében.

Az első emeleten József nádor és harmadik felesége, Mária Dorottya lakosztályai sorakoztak: étkezőterem, fogadó- és öltözőszobák, közös hálószoba, valamint a ná-

dor híres könyvtára, dolgozószobája és egy gyűlésterem. A második emeleten kialakított, számos lakosztoba a főhercegi gyermekeké és a magas rangú vendégeké volt. Schams azt is lejegyezte, hogy míg a királyi lakosztályok „pompájukkal és a bennük található becsességek értékével” tűnnek ki, a főhercegi lakóhely a nemes egyszerűséget, „a hasznosság és az ízlés jellegét hordozza magán”.

A palota északi részében működött a nádori kancellária, a főudvarmesteri hivatal a pénztárral, és itt volt a felügyelő lakása is. A déli tömbben kapott helyet a konyha, a cukrászda és azok raktárai. Az épület földszintjéről lehetett kilépni a várkertbe, melyet József nádor évtizedeken keresztül fejlesztett és gazdagított növénykülönlegességekkel.

Amikor József Antal 1847. január 13-án elhunyt, földi maradványait a palota északi szárnyában kialakított családi sírboltba helyezték. Ide temették két feleségét, valamint a leszármazottjaikat is, máig több mint húsz családtagot. A 19–20. század fordulóján újjászíjlezett kriptá ma látogatható. Méltó helyszín a kegyelettel

A Királyi Helytartótanács épülete az Űri utcában (Carl Vasquez grafikája)

elnöki tisztségét is betöltötte. A magyarországi közigazgatás kormánysszerve ebben az időszakban már nem Pozsonyban, hanem Budán, az Űri utca és az Országház utca által közrefogott épületegyüttesben ülésezett. Ide hívták össze 1807-ben az (egyébként Pozsonyban működő) országgyűlést is, melynek felsőhátláján a nádor elnökölt. A budai Vár hivatali központ volt, egyben a reprezentáció helyszíne is például diplomáciai látogatások során. 1814 őszén a napoleoni háborút lezár-

A Királyi Palota déli szárnya, a nádori lakrész 1837 körül (Carl Vasquez-Pinas grafikáján)

történő megemlékezéshez, József nádor városépítő és városszépítő, kultúrateremtő és kultúraápoló tevékenységének, személyes nagyságának felidézéséhez,

családjának megismeréséhez, mivel feleségei és utódai is sokat tettek a magyar nemzet felemelkedéséért.

Foto: FSZEK Budapest Képtárház

Foto: maps.hungartica.net/BFL

Bizonytalan sorsok, új közösségek

Trianoni menekültek a XVI. kerület elődtelepülésein

•••• Oravec Éva

Szorosan összekapcsolódott az első világháborút követő években a mai Budapest XVI. kerületéhez tartozó Rákosszentmihály, Sashalom, Cinkota és Mátyásföld története a trianoni Magyarország egyik legsúlyosabb társadalmi válságával, az elcsatolt területekről érkező

1935-ben drámai hangon emlékezett vissza a telepre: „Az összeomlást követő időkben először az erdélyi menekülteket helyezték el a szűk sikátorok között, de az évek múlásával bebizonyosodott, hogy nemcsak a menekültek, hanem az ország hajótöröttjei számára is igen jó temetőül szolgál.” A telep 1922-ben az Országos Lakásépítő Bizottság kezelésébe került, később pedig a Népjelölti Minisztérium felügyelete alá tartozott. Az 1930-as évekre már kifejezetten szükséglakótelepként működött.

Ugyanekkor a Budapest környéki települések – köztük Rákosszentmihály, Sashalom, Cinkota – fontos befogadóterületekké is váltak. A viszonylag olcsó telkek, a jó HÉV és vasúti összeköttetések, valamint az intenzív parcellázások lehetővé tették, hogy a menekültek szerény körülmények között ugyan, de új otthon teremtsenek maguknak a főváros közelében. A Trianon 100 Kutatócsoport adatbázisa szerint Rákosszentmihályra elsősorban erdélyi vasutascsaládok, felvidéki hivatalnokok, tanítók, csendőr- és katonatisztek települtek át az 1920-as évek elején. Rákosszentmihályra 1920-ban 9, 1921-ben pedig 13 család érkezett. Cinkotára 1920-ban 6, 1921-ben pedig 15 család, Újmátyásföldre 1921-ben egy négy fős család települt.

A háborút követően beköltözők közül idővel többen meghatározó szerepet játszottak a helyi közéletben. Pavlasz Gyula őrnagy 1921. április 16-án érkezett Eperjesről hat családtagjával Cinkotára, majd a később önállósult Sashalom vezetésében vállalt szerepet, és 1929 decemberéig bírói tisztséget töltött be. Dr. Jeney Aladár m. kir. ügyészségi alelnök 1921. július 25-én költözött Kolozsvárról négy családtagjával Cinkotára. 1926-ban a helyi református kulturestély egyik védnöke volt. Korábban, 1912-ben az Erdélyi Múzeum-Egyesület rendes tagjává választották. Sashalom közéletének kiemelkedő alakja lett Zagyva József, aki a település első tanítójaként működött. Húsz éven át meghatározó szerepet játszott a helyi iskolaügyben, az ismétlődő

iskola igazgatója volt, valamint községi képviselőtestületi tagként és az önálló katolikus egyházközség létrehozásának szorgalmazójaként is tevékenykedett. A kerület történetéhez kapcsolódik Tóth Ilona családja is. Az 1956-os forradalom utáni megtorlás egyik legismertebb áldozatának anyai ági felmenői erdélyi származásúak voltak. Református vallású, iskolaigazgató nagyapja Székelykeresztúrról érkezett családjával a kerületbe Trianon után.

A menekültek identitásának megőrzésében fontos szerepet játszott a Hargitaváralja jelképes székely község mozgalma. Azokon a településeken szerveződtek társközségei, ahol jelentősebb számú erdélyi és székely menekült telepedett le. Rákosszentmihály ilyen központnak szá-

...egy meg nem valósult terv az új telepések fogadására

mított. A Rákos Vidéke 1935. december 15-i száma beszámolt arról a „Székely va-

csoráról”, amelyet a Hargitaváralja jelképes székely község sashalmi társközsége rendezett a szegény székely gyermekek karácsonyi megsegítésére. A rendezvény egyszerre volt jótékonyági esemény és a menekült közösség kulturális öazonosságának megőrzését szolgáló alkalom.

Fotók: Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

menekültek tömege beáramlásával. Az 1918 és 1924 közötti időszakban

mintegy 400 ezer ember érkezett a történelmi Magyarország elveszített területeiről, elsősorban Erdélyből, a Felvidékről, a Délvidékről és Kárpátaljáról. Az új államhatárok kialakulása után sokan elvesztették állásukat, birtokukat vagy egzisztenciájukat, mások politikai okokból kényszerültek szülőföldjük elhagyására. A legsúlyosabb lakhatási válság idején tízezrek éltek ideiglenesen vasúti tehervagonokban. A körülményeket zsúfoltság, rossz higiéniai viszonyok, fűtési problémák és állandó bizonytalanság jellemezte.

A korszak egyik jellegzetes szükséglakótelepe volt a sashalmi Ehmann-telep barakktelepe, amelyet 1915-ben kezdtek építeni, és az első világháború idején orosz hadifogolytáborként használtak. A háborút követően a barakkokat menekültszállássá és szükséglakásokká alakították át. A *Korunk Szava* című folyóirat

Parcellázási hirdetés az 1920–1930-as évekből, ami...

Albertfalvi asztalosok

Emléküket Újbudán ma is őrzik

••• Tóth Sándor László

Többsége asztalos volt a Budafok melletti Albertfalvára települt kézműveseknek. A mesterségük tudása apáról-fiúra szállt, kialakultak az asztalos dinasztiák. Bútorait nagyrészt a közeli fővárosba szállították. A második világháború után az államosítások, a kisipar felszámolása, majd a szanálások vetettek véget Albertfalván is az asztalos műhelyeknek. A műhelyek helyén tízezeres panelházak emelkednek, az asztalos kultúra emlékét a kerület helytörténeti gyűjteménye őrzi.

Mahunka Imre

Fotó: Zenealap folyóirat, 1998. 12. 02. címlapján

pülő asztalosok között volt *Matzky Ede*, aki nemcsak műhelyt nyitott a Sáfrány utcában, hanem – bár anyai ágon – a Stróbl–Stibinger–Prüller (Pálos) hatgenerációs asztalos dinasztia megalapítója is egyben.

Az Albertfalvára betelepülő, főleg német asztalosok felsorolása helyett itt elégedjünk meg a sokgenerációs családok felsorolásával, amelyeknek tagjai nem egyszer az ország, majd Európa járás után a községben szakmai ismeretekkel felvértezve folytatták az asztalosságot: *Florovits, Kínál, Mahunka, Prím, Prüller-Pálos, Rudolf, Schipek, Stibinger, Stróbl, Till, Wodicska* dinasztiák.

Egy idő után a létrejövő gyáripár versenyképességével már nehezen tudtak megbirkózni a kézműves asztalosok. Azonban igényesebb kivitelező kézműves munkák, a stílbútorok készítése felé tudtak váltani. A második világháború utáni újjáépítés időszaka jónak ígérkezett, azonban a politika az önálló kisipar megszüntetését tűzte ki célul. Külön adókkal sújtották a tevékenységet, sokszor visszamenőleg is. Az 1960-as évekre már csak két műhely tudott talpon maradni. Az egyik *Schipek Imréé* volt, aki az Artex külkereskedelmi Vállalaton keresztül szállította ki jóminőség bútorait a nyugat-európai piacra, valamint a leg-hosszabb ideig működő dinasztiából *Prüller István*, akit később *Pálos István* éven ismertek.

Megjegyzésre érdemes, hogy *Schipek Imre* (1931–1996) *Reza Pahlavi* iráni sáhnak is készített bútort, míg *id. Prüller István* (1888–1953) *Herbert Hoover* amerikai elnöknek szállított bútort. Utóbbi mester unokái már Újpestre jártak a Kozma Lajos Faipari Szakközépiskolába (ma Kozma Lajos Faipari és Kreatív Technikum), technikusok lettek. Fiú unokája egy ideig még működtette a műhelyt, végül állami vállalatnál helyezkedett el. *Kínál Sándor* jónevű asztalosmester a Budafoki Minőségi Ülőbútor KTSz művezetőjeként folytatta a szakmát.

Az albertfalvi asztalosságról a legtöbb ismeret, gyűjtött tárgy az 1980-ban megnyitott Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeumban található, a Pentele utcában. Itt *ifj. Prüller (Pálos) István* (1911–1963) egykori asztalosműhelyének kéziszerszámai is megtalálhatók leánya, *dr. Ambrus Józsefné Pálos Erzsébet* adományaként. A gyűjtemény egyik helyiségében a Mahunka Bútorgyár termékeit lehet megtekinteni az albertfalvi céhládaival együtt. Albertfalva asztalosiparáról 2023-ban jelent meg könyv a szerző tollából, a Tinta Kiadó és az Albertfalvi Lokálpatrióta Egyesület gondozásában.

A gyűjteményben rendezett 2023. évi Mahunka kiállítás megnyitójában javaslat is született emléktábla elhelyezésére a józsefvárosi Német utcában, ahol Mahunka Imre bútorgyára működött.

Id. Kínál Sándor

Fotó: Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Albertfalvai asztalosmester

Fotó: Magyar Iparművészet, 1902. 4. szám

A község asztalosipara a 19. század első felében bontakozott ki, a községalapítással egy időben jött létre az Iparos cég. Annak első atyamestere *Stróbl József* asztalosmester (1801–1855) lett. Később, az 1886-ban megalapított Ipartestület első elnöke is asztalosmester, *Mahunka Alajos* (1822–1897), a *Mahunka Imre* józsefvárosi bútorgyáros atyja. Az albertfalvi asztalosok köréből is kiemelkedik Mahunka Imre (1859–1923), aki bútorgyárat alapított, működtetett a pesti Józsefvárosban, a Német utcában – az 1900. évi párizsi világkiállításról aranyéremmel tért haza. Neves közéleti személyiség, templomalapító volt. Egészalakos szobra Újbuda róla elnevezett terét díszíti. Az első letele-

Mahunka Imre által készített ebédlő a torinói nemzetközi iparművészeti kiállításon (1902)

Újbuda ma is méltóképpen őrzi *Mahunka Imre* életművét. Albertfalván született, ezer szállal kötődött a településhez. Jelentős vagyonának felét halála után Albertfalva katolikus templomának építésére adományozta. A kerület róla elnevezett közterén emléktáblája olvasható, és itt áll 2010-től *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* szobrászművész alkotása is, amely a sikeres faipari vállalkozót és feleségét ábrázolja.

Fotó: wikimedia

Angyalföldi szoboröntödék

Fénykoruk a 19. század végén és a 20. század első felében

•••• Millisits Máté

A mai XIII. kerület területén az első szoboröntödét a Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár keretei között hozták létre a Váci út 45–47. szám alatt, a 19. század utolsó harmadában. Első jelentős megbízása a bronzöntőműhelynek 1887-ben *Deák Ferenc* ülőszobra volt. Ezt később újabb jelentős megrendelések kö-

között itt működött a Schlick-öntöde és a Beschorner-öntöde, majd a 20. században a Hirman-öntöde. E három öntöde közül a Beschorner volt, amely fő profiljaként szoboröntéssel foglalkozott. *Idvi Illés Aladár* így mutatta be 1896-ban az öntödét: „Beschorner M. A. ércöntőműhelye, VI. kerület Külső-váciút (sic) 119. szám alatt.

Alapították 1887-ben, kibővítették 1893-ban. Foglalkoztat mintegy 50 munkást. Készít ércöntvényeket és harangokat. Ez a telep öntötte az utóbbi időben a legtöbb magyarországi ércemléket és szobrot.”

A mai útszámozás szerinti Váci út 175. szám alatt működött Beschorner-öntöde kapta az 1890-es években a legtöbb megrendelést. Itt készítették többek között *Senyei Károly* két allegorikus szobrát, a Háborút és a Békét, illetve a Kolozsvár főterén 1902-ben felállított Mátyás király szobrát.

Amíg a magyar szoboröntészetben a 19.

században a németajkú szoboröntők voltak a meghatározóbbak, addig a 20. században már a magukat magyarnak való öntők kerültek számszerű fölénybe; mégis a magyar állam ezeréves történetét szimbolizáló Millenniumi emlékmű bronz szobrainak öntését olasz nemzetiségű szoboröntők végezték, *Raffaello* és *Gusmano Vignali*, valamint egy *Galli* nevű öntőmester. A Toszkanából ide érkezett olaszok a Váci úton, az egykori Beschorner M. A. öntöde épületében kezdték

meg magyarországi működésüket. A Millenniumi emlékmű szobrain kívül a 20. század első évtizedében olyan fontos megrendelésekhez jutottak,

tödét a Jász utcában nyitották meg.

Az angyalföldi szoboröntők közül idősebb *Krausz Ferenc* (1876–1935) tevékenysége bír jelentőséggel. Az öntőmester a tanuló éveit a Schlick-féle vasöntödében kezdte, majd tudását bécsi és berlini öntödékben gyarapította. Huszonkét évesen, 1898-ban visszatért a magyar fővárosba, és itt a Beschorner-öntödében

Fotó: Gelléri Mór: A magyar ipar úttörői (1887)

Schlick Igác

Fotó: Fortepan/BFL

vették, többek között 1890-ben a református bibliafordító esperes, *Károlyi Gáspár* tiszteletére készített szobor Göncön, valamint az 1892-ben felavatott Kisfaludy Károly-szobor Győrben. A Schlick-féle Vasöntöde és Gépgyár nemcsak bronzból öntött szobrokat készített, hanem a spiáter (cink-alumínium ötvözetű) alkotások előállításában is jeleskedett. A 19. század végén kiépülő főváros reprezentatív építkezéseinek szerepet vállaltak, így a magyar Ország-ház kupolacsarnokának királyszo-brait és a Szent István-bazilika kupolájának evangélista alakjait is a Schlick-gyár készítette.

A 19. század végére Budapesten a Váci út mentén alakult ki a magyar gézipar főutcája, ahová sok gépgyár mellett, több bronzöntöde is költözött, többek

Deák Ferenc ülőszobra a mai Széchenyi téren (Klősz György, 1896)

Váci út 47/e.

Fotók: a szerző felvételei

Az egykori Schlick-gyár napjainkban

előbb segédként, majd később mesterként dolgozott. 1903–1908 kö-

zött az alapvetően díszműkovács termékeket előállító Jungfer-cég öntödéjében kapott munkát. Ezután 1908–1915 között a Haraszi öntödében művezetőként működött. A saját, önálló öntödéjét Angyalföldön a Babér utca 80. szám alatt 1923-ban hozta létre, ahol haláláig dolgozott. Fia, *ifjabb Krausz Ferenc* 1935-től 1949-ig vezette az öntödét.

A legtöbb megrendelést az 1920-as évek végén és az 1930-as évek elején kapták. Itt öntötték bronzba a kor elismert művészei, *Szentgyörgyi István* és *Kisfaludi Strobl Zsigmond*, *Horvay János* alkotásait.

Citadella – A Szabadság Bástyája

A Gellért-hegyi katonai erőd funkcióváltásai

••• Balázs Attila

Már látogatható április 5-től a Gellért-hegyi Citadella megújult, újragondolt épülete a nagyközönség előtt. Annak apropóján, hogy újra birtokba vehette a nagyközönség a Citadellát, megismerhetjük annak történetét.

A Gellért-hegy évszázadok óta stratégiai magaslatként emelkedik a lábánál található dunai átkelő fölé. Igazi jelentősége azonban a tüzfegyverek elterjedésével lett a ma-

jabb Zitterbarth Mátyás adta, ő kezdte meg az építkezést még ugyanazon év telén. Bár a katonaság már korábban birtokba vette, de a kivitelezési munkálatok egészen 1856-ig elhúzódtak. A főváros lakossága gyűlölte az új, nyomasztóan a város fölé magasodó erődöt, a császári elnyomás jelképévé vált az épület. A korabeli lapok hasábjain a „Gellért-hegyi Bastille”-ként emlegették.

Sós-kúti mészkőből épült meg a 220 méter hosszú, 46–60 méter széles erőd, falai négy méter vastagok és 12–16 méter magasak voltak. Keleti oldalán a fővárosra irányított ágyúkkal teli félköríves terasz kapott helyet, nyugati felén pedig a nagy rondella található, ahova egy vízzel is feltölthető árkon keresztülvélő felvonóhídon keresztül lehetett bejutni. A Citadellában négyszáz fős legénységet lehetett elszállásolni. Végül az erőd ágyúit nem kellett bevetni, kizárólag protokolláris célokból sütötték el azokat. A kiegyezést követően már jelentőségét veszítette az erőd,

így 1889-ben Ferenc József döntött a Citadella erőd jellegének megszüntetéséről. Miután Budapest kezelésbe kapta az épületet a falait jelképesen megbontották. 1899-ben, ennek nyomát őrzi mai napig a főbejárat felett látható „V” alakú bevágás.

A két világháború között polgári funkciót kapott a hely, szegény családokat költöztettek a falai közé. Katonai feladatot a második világháborúban töltött be utoljára, a Vár mellett itt tartották ki legtávolabb a várost védő magyar és német egységek. A szovjet Vörös Hadsereg 1945. február 12-én foglalta el a Citadellát.

A modern tömegturizmus megjelenése fordulatot hozott a Citadella történetében. Hamar megkezdődött az építkezés,

Fotó: Fortepan/Kösz György

A Citadella látképe a pesti oldalról (1880)

melynek végén 1961-ben megnyílt a Citadella

la szálló. Az egykori erődben vendéglátóhelyeket, sörkertet, borozót, szabadtéri kiállításokat és kilátóteraszokat alakítottak ki. A Citadella Budapest egyik legnépszerűbb látványosságává vált, amelyet 1987-ben a világörökség részévé nyilvánítottak. Bár a Citadella távolról továbbra is impozáns látványt nyújtott, az ezredfordulóra állapota erősen leromlott: elzárt, funkciótlan épületegyüttesként, elhanyagolt környezetben állt.

2026 tavaszára az egykori zárt erőd nyitott közösségi térré, történelmi élménytárrá és közparkká alakult át. A rondellában megnyitott „A Szabadság Bástyája”

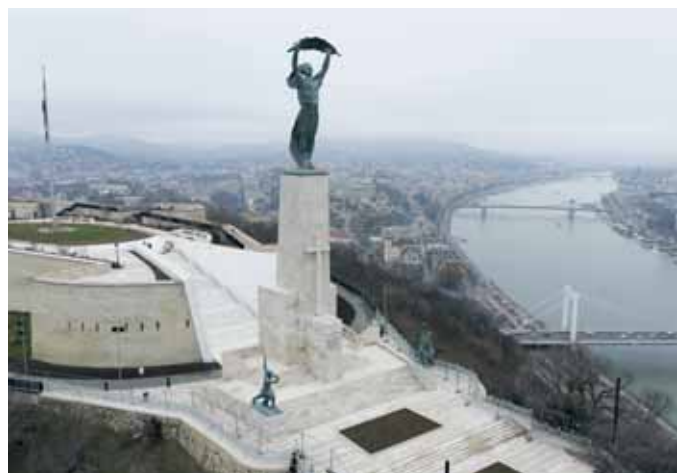
Fotó: Fortepan/Obeki Miklós

gaslatnak, mivel innen kiválóan támadható a szomszédságában található, alacsonyabban fekvő budai Várhegy. 1541-ben, miután a törökök elfoglalták Budát, palánkvárat építettek a tetejére, ami sokszor bizonyult hasznosnak Buda többszöri ostroma során. Ismételt hadászati szerepet 1849-ben töltött be a hegy, amikor Görgey Artúr vezette honvédsereg innen ágyúzta a császáriak által tartott Várat.

A szabadságharc leverését követően a bécsi udvar egy egész országra kiterjedő erődrendszer kiépítéséről döntött, melynek szerepe a Habsburg uralom megerősítése és a további magyar lázongások megelőzése volt. Pest-Buda köré is több erődöt képzeltek el, de végül egyedülként csak a Citadella valósult meg. A fő célja a Gellért-hegyi erődnek az elavult budai Vár kiváltása, másrészt a rebellis magyar főváros sakkban tartása volt.

A Citadella építése 1850-ben kezdődött el Ignaz Weisz osztrák hadmérnök tervei alapján. Kivitelezésére pályázatot írtak ki, melyen a Lánchíd építője Clark Ádám is elindult, de végül a legjobb ajánlatot if-

Hétvégi forgatag a Citadella sörözőjének teraszán (1961)

Fotó: Várkapitányság

Az újjászületett Citadella a megnyitás előtti napokban (2026)

című kiállítás, amely a magyar nemzet szabadságért vívott küzdelmeit mutatja be. Az épületen minden vésésnyomot, belövést és bombabeccsapódást láthatóvá tettek, amely az elmúlt 170 évben nyomot hagyott a falakon.

Pestszentlőrinc plébániatemploma

Száz éve szentelték fel a nagyközség templomát

••• Pápai Tamás László

Pestszentlőrinc Mária Szepültelen Szíve plébániatemplomát száz éve, 1926. szeptember 5-én szentelték fel. *Wimmerth Béla*, aki 1910-től volt Pestszentlőrinc római katolikus papja, a *Historia Domus*ban részletesen megírta a templomépítés minden kincsét és keservét, míg három év után végre megrendezhették a nagyszabású ünnepélyt.

A pestszentlőrinci egyházközség szervezése – éppen úgy, mint az önálló település – 1910-ben indult *Wimmerth Béla* plébános vezetésével. Azonnal megkezdtek egy kis templom építését a Batthyány utcában, amelyet karácsonyra már használatba is vehettek.

Wimmerth a szerény körülmények ellenére töretlenül haladt előre, Pestszentlőrinc 1918-ban önálló lelkeség, 1920-ban paróikia lett. Hiányzott azonban a parókiális templom, ennek mielőbbi felépítésére kellett törekedni.

Új templomuk felépítéséről 1923 tavaszán döntöttek, melyet a meglévő épület közelébe terveztek. A terveket *Kapuszta Gusztáv* építómester és *Frankovits István* építész készítette, ők felügyelték az építkezést is. Nyáron kiásták az alapot, 1923. szeptember 16-án rakták le az alapkövet. A szükséges pénzt és építőanyagot kisebb részletekben kellett

„Háromtornyos, külső tömeghatása a megszokott formáktól némileg elütő. Stílusa középkori román [neoromán], de részlet kiképzésében több reneszánszszzerű motívum található. Háromhajós, négyszögű pilléres, bazilikás rendszerben épült, sík kazettás menyezettel. Belső térhatása nyugodt, simára vakolt falakkal. Homlokzata nyersen hagyott mészhomoktéglaából, a pillérek és tagozatok pedig cementburkolattal vannak készítve.” – mutatja be a 35 méter hosszú, 36 méter magas, 1500 fős templomot egyháztörténeti művében *Kubinyi Vilmos*.

Állt már a templom, 1925. augusztus 15-én használatba vették, de még be kellett rendezni: szőnyegek, gyóntatószék, szószék, stallum, húsz új pad, kifestés. A kandelábereket, a keresztlő kutat, a főoltárt és a mellékoltárokat (Jézus Szíve, Szent Antal) helyi szobrásztól, *Visnyovszky Lajostól* rendelték meg. Az oltárok végül csak 1928-ban készültek el. A főoltárt 1926. július 15-én kezdték építeni, azonban csak a talpzata készült el időre. A szobrász, a festő, a kárpitos, az asztalos is egyszerre akart dolgozni, az utolsó napokban közel száz ember sürgölődött a templomban, hogy minden kész legyen a nagy napon.

Felszentelésére 1926. szeptember 5-én (vasárnap) *Hanauer Á. István* váci püspök érkezett, akit nagy pompával, felvonulással fogadtak. *Wimmerth Béla* prépost-plébános üdvözlőbeszédében köszönetét fejezte ki mindazoknak, aki a templomépítésben részt vettek. Jöttek megyei vezetők, állami küldöttek, valamint *Augusztia* főhercegasszony – *Ferenc József* unokája – is tiszteletét tette a lányával.

Az ünnepi mise után a magas rangú vendégek a plébánián villásreggelit fogyasztottak, majd délután 100 terítékes bankettet rendeztek az egyik helyi vendéglőben.

A hívek jólétéről laci-konyha, ital- és cukrászsátrak gondoskodtak a templomtéren, a zenét kispesti cserkészek szolgáltatták egészen késő estig.

Fotó: Tomory Lajos Múzeum

A pestszentlőrinci plébániatemplom (1926)

összeszedni adományokból és állami forrásokból, miközben a háború után a korona elértéktelenedett, viszont az infláció következtében az árak gyors ütemben emelkedtek. Bár *Wimmerth* személyesen vezette az építési mozgalmat és mindent megtett, hogy a pénz meglegyen, a munka ütemesen haladjon, végül a tervekkel ellentétben nem került tető alá az épület karácsonyig.

Csak tavasszal folytatódott a munka, 1924. július 6-án érték el a falak a legmagasabb pontot, ekkor tartották a bokrétaünnepet. A templomhajóban 44 ablak volt – ezeket közadakozásból üvegezték be, minden egyes ablakot más és más család vállalta. 1925-ben a község 75 millió korona kölcsönt biztosított a templom befejezéséhez, amely 1925. június 1-ig megtörtént. Ekkor ünnepi misét tartottak, a tervezők, valamint az egyháztanács elnöke, *Steiner Mór* a Pro Ecclesia et Pontifice pápai kitüntetését vehették át.

Fotó: Pestszentlőrinci Főplébánia

Dr. Wimmerth Béla prépost-plébános (1926)

Fotó: Pestszentlőrinci Főplébánia

Az eredeti főoltár – az 1970-es években a szobrot kisebbre cserélték

A Királyi Palota lakói

Élet a palotában az 1940-es évek első felében

••• Kiss Henrietta

Budai Várhegyünk déli végében emelkedő uralkodói rezidencia nagyszabású átépítése és bővítése Ybl Miklós és Hauszmann Alajos tervei nyomán valósult meg 1890 és 1905 között. Ekkor született meg a Királyi Palota és a hozzá tartozó melléképületek, a Főőrség, az udvari istálló, a tartalék istálló és a Lovarda együttese.

Köztudott, hogy 1920 és 1944 között, a király nélküli királyság időszakában Horthy Miklós és családja lakott a palota krisztinavárosi szárnyában, valamint itt kaptak helyet a kormányzósági hivatalok is. Barcza György, londoni nagykövet visszaemlékezése

Foto: Tolnai Világlapja, 1937. 06. 09.

szerint Horthyék a palota 814 szobájából 9-et foglaltak el az első emeleten. A kormányzó fia, Horthy István és felesége, Edelsheim Gyulai Ilona otthona a második emeleten húzódott, a két lakrészt csigalépcső kötötte össze.

A Horthy család és háztartásuk tagjai mellett népes személyzet élt a helyszínen. Érdekes megvizsgálni az 1941. évi népszámlálás iratait, melynek adataiból kiderül, hogy az épületegyüttesben és közvetlen környezetében, több mint 60 szolgálati lakásban közel 180 fő lakott. Voltak közöttük katonák, testőrök, lovas testőrök és egyházi személyek, például a Szent István-kápolna plébánosa. Itt éltek a palota mindennapi életének, működésének nélkülözhetetlen szereplői is: volt közöttük gyógyszerész, egy fodrász, szakács, egy konyhalegény, küldönc, inasok, finommechanikai műszerész, villany- és vízvezeték szerelő, fűtő, kárpitos, patkolómester, továbbá gépkocsivezetők.

A kormányzói konyhát Marek András vezette. A számos nemzetközi versenyen díjazott főszakács az 1936-os berlini „szakács-olimpiáson” az „egyfogásos, hús nélküli ételverseny” számban

Kormányzósági konyha és személyzete

Foto: Fortepan/ForTepan

Zenés őrsváltás 1939-ben

örökítette meg, hanem a Királyi Palota és környezetének pusztulását, a háború előtti világ és szereplőinek továbbélését is.

rizsdaival töltött kelkáposzta főzelékével szerzett aranyérmet.

A palota dunai szárnyában működő kormányzósági patika vezetője, Sárkány Lajos gyógyszerész így nyilatkozott egy 1943-ban vele készített interjúban: „Én éjjel-nappal itt vagyok, itt is lakom. A hivatalos

Foto: Fortepan/TEHTUBE

A Királyi Palota az 1930-as években

óra csak a napi rendes forgalmat szabályozza, sürgős esetben bármikor ki kell adni a gyógyszert.”

Szarka József 1937 és 1944 között volt a kormányzó sofőrje. Munkájáról és a palotabeliek mindennapjairól felesége, Szarka Józsefné 2006-ban megjelent *A Budavári Palotában születtem* című memoárjából kaphatunk képet.

A budavári épületegyüttes (egyben a gödöllői kastély) üzemeltetését, vagyionkezelését, az itt dolgozók munkáját a szintén a dunai részben működő hivatal, a Várkapitányság szervezte, élén a várkapitánnyal. Szabó László a második világháborús években, 1940 és 1945 között töltötte be e tisztséget, de már 1928 óta a Várkapitányság alkalmazásában állt, először főmérnökként, majd műszaki tanácsosként. Széles körű tevékenységének, a napi ügyes-bajos, például javítási, karbantartási munkák irányítása mellett része volt turisztikai és protokolláris feladatok elvégzése is: gondoljunk csak a palota bemutató sétákra, az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum működtetésére vagy a kormányzó évente egyszeri, nyári garden party-jának szervezésére. Szabó Lászlóra, mint a palota légótalmi parancsnokára hárult

az ostromra való felkészülés korántsem könnyű feladata is. Folytatta az elődje által megkezdett légótalmi intézkedéseket, az óvóhelyek kialakítását, berendezését és felszerelését, légótalmi oktatásokat és gyakorlatokat szervezett az alkalmazottak részére. 1944–45 telén, az ostrom emberpróbáló heteiben igyekezett menteni, ami menthető, az épületet és értékes műtárgyait, berendezését. Személyes helytállásáról Szarka Józsefné is megemlékezik kötetében, melyben nemcsak a palota személyzetének és családtagjainak a küzdelmeit

Keresztűzben

Kulisszatitkok az „Év kiállításán”

•••• Végső István

Különleges épületsétán és tárlatvezetésen vettek részt a Budapesti Honismereti Társaság tagjai a Magyar Nemzeti Levéltárban április 15-én. A szakmai és kulturális program során a szervezet tagjai ingyenes kurátori vezetéssel tekinthették meg a szakma által is elismert, azóta az „Év kiállítása” címet elnyert 1945 – *Keresztűzben* című időszaki tárlatot, valamint egy rendhagyó épületséta keretében bejárhatták a több mint százéves, patinás budavári épületet.

A csoportot Végső István, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának segédlevéltárosa, a tárlat kurátora és a séta vezetője kalauzolta végig az épületen. Bemutatta a levéltári palota építészeti különlegességeit, a belső terek szimbolikáját, valamint részletesen mesélt azokról a

fizikai kihívásokról és pusztításokról, amelyeket a levéltárnak el kellett viselnie a múlt század viharaiban. A látogatás központi eleme a második világháború lezárásának 80. évfordulója alkalmából nyílt 1945 – Ke-

Fotó: Magyar Országos Levéltár

resztűzben című kiállítás megtekintése volt.

Olyan levéltári iratok kerültek az érdeklődők elé, mint az az 1945-ös főigazgatói jelentés, amely 2025 májusában feltá-

Keresztűzben, az „Év kiállítása” a Magyar Országos Levéltárban

rást, exhumálást, 14 német katona maradványainak kiemelését és végtisztességben való eltemetését idézte elő. Láthatták Horthy Miklós 1944. október 16-i lemondó nyilatkozatát (eredeti másolat) is. Az iratanyagokban repeszérült vagy vérfoltos irat is eléjük tárult. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum révén számos tárgyi anyag, szálfegyverek, gránát, akna került a kiállításba. Megnézhető volt egy német II. osztályú vaskereszt mellett Horthy Miklós kormányzó 13 kitüntetésből álló kitüntetés-sora is. A kiállítóterben többek közt látható volt egy szovjet légibomba és egy német NSU 25-es WH motorkerékpár. A tárlat koncepcióját és megvalósítása magas szakmai színvonalát igazolja, hogy a Magyar Levéltárosok Egyesülete döntése alapján a projekt elnyerte a rangos „Év kiállítása” elismerést.

Fényképész hagyaték

Rákosszentmihályban működött műtermük

•••• Széman Richárd

Gazdag fényképészeti örökséggel gazdagodott a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ (KHEK). A le származottak a gyűjteménynek adományozták a rákosszentmihályi Károlyi fényképészeti műterem várójának bútorait, tárgyait, valamint a két fényképész, az alapító Károlyi (Klein) Aladár és fia, Károlyi Ferenc saját családjukról készített eredeti fényképeit.

A már korábban adományozott nagy formátumú Goldmann műtermi fényképezőgéppel így már megközelítő képet kaphatunk a huszadik században működő rákosszentmihályi műterem lehetséges berendezéséről. A KHEK állandó kiállítására már berendezett műterem így a bútordarabnak is beillő műtermi géppel, műtermi szófával,

Károlyi Aladár első önarcképe (Szeged)

Fotók: Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

székekkel, asztalkával, eredeti fotókkal ösztől új berendezésben látható korábbi, az állandó kiállításban elfoglalt helyén. Addig is, egyes darabjai A Rákosszentmihályi 125 éves, Bálók, szavak, (fény)képek című ideiglenes kiállításunk képi világát gazdagítják.

A Károlyi-féle műterem Rákosszentmihályon, a József utca 34. alatt működött az 1910-es évek második felétől 1986-ig. Ezt Károlyi Aladár alapította, de a harmincas évek közepétől a fia is besegített a munkába.

1944-ben Károlyi Aladárt, feleségét, két leánygyermeküket és három éves unokaöccsüket Auschwitzba deportálták. Egyikük sem jött haza. Fia, Károlyi Ferenc

Bálók szavak (fény)képek kiállításunk fényképészeti enterióre

munkaszolgálatos volt ebben az időben, ezért kerülhetett el a koncentrációs tábor. A háború befejeztével a munkaszolgálatból orosz hadifogságba került, 1947-ben jött haza, és vette át a műterem vezetését.

A műteremről sajnos nem maradt fenn belső kép, így a gyűjtemény által berendezett kiállítási, de fényképezésre is alkalmas mini műterem csak a kor hangulatát hivatott bemutatni.

Az archívum tulajdonába került családi fényképek között találhatunk néhány Károlyi Aladár önarcképet, valamint feleségéről, gyerekeiről készült műtermi fotókat, ugyanígy Károlyi Ferenc munkáiból is maradt ránk saját családjának néhány a műteremben készült fényképe, sőt ami ritkaság, az anyagban található a feleségről egy kép is, ami a szomszédos, sashalmi Szontágh műteremben készült.

Kispesti kiállítások

Megnyitó az új székhelyen

Zsúfolásig megtelt április 16-án új kerületi székhelyén, a Nádasdy utca 48-ban bemutatkozó Kispesti

A kispesti patika berendezése, előtte Siklós Zsuzsa gyűjteményvezető

Fotók: BHT

tett gyűjtemény megnyitóján megjelentek a városrész polgármestere, *Gajda Péter* köszöntötte – hangsúlyozva, hogy visszaadják a köznek ezt az épületet. Kögyűjteményi célokra történt átalakítását a kerület 40 millió forintból valósította meg. Köszönetét fejezte ki az átalakítás szakmai irányításáért a gyűjtemény vezetőjének, *Siklós Zsuzsának*, és a kivitelezést végzőknek. A gyűjtemény nagytermében, az új állandó kiállítás terében tartott megnyitón *Zubreczki Dávid* építészeti szakíró ismertette az állandó tárlatot, mely a parcellázásoktól az 1950-es kerületté válásig vázolta fel több megközelítésben, elegáns kivitelben a korábban önálló város életét. Az állandó kiállítás mellett külön teremben csodálkozha-

Helytörténeti Gyűjtemény. A csendes, családi házas övezetben álló patinás épületben a néhai Mese-Vár óvoda működött. A korábbinál méltóbb helyre költöztet-

Az állandó tárlat két témaköre

tunk rá *Gulyás Benjámin* patikájának berendezésére, a

gyógyszerészek világára. Időszaki tárlaton találkozhatunk ismét a Gránit Kőedénygyár termékeivel – egykor Európa második legnagyobb kőedénygyára volt – és a Kispest arcai című kis képzőművészeti tárlattal. Az épülethez tartozik még egy tágas kert is, melynek hasznosításában nagy lehetőségek rejlenek.

Klebsberg-mozaik

Kiállítás a Pesti Vigadóban

•••• Magyaróvári Fanni Izabella

Március 28-tól látogatható kiállítását a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) *Klebsberg-mozaik* címmel nyitotta meg a Pesti Vigadóban.

Klebsberg Kuno (1875–1932), a 20. századi Magyarország legmeghatározóbb kultúrpolitikus születésének 150. évfordulója alkalmából 2025-ben Klebsberg-emlékét ünnepeltünk. Az ennek folytatásaként nyílt Klebsberg-mozaik című kiállítás az egykori vallás- és közoktatásügyi miniszter tevékenységének tárgyi és épített lenyomatait állítja középpontba. Politikájának, világnézetének máig tartó hatása ugyanis tetten érhető művészeti alkotásokon, épületeken, valamint az oktatás, a tudomány és a kultúra területén.

A tárlat több részre oszlik: a műemlékvédelem, a sport, az óvodák és iskolák, a római iskola, a tudományos intézmények és a szegedi beruházások látszólag elkülönülnek egymástól, valójában együtt alkot-

ják Klebsberg gondolkodásmódját. Trianon után Klebsberg a művelődés, oktatás fejlesztésében látta a nemzet megmaradásának lehetőségét. Minisztersége alatt nagyléptékű állami építkezések történtek, amelyek közül leginkább az iskolaépítésekről szokás megemlékezni. Az

Fotó: BHT

oktatási reformok bevezetése mellett néhány év alatt több mint 5000 tanterem és iskola épült fel, nagy részük még ma is használatban van.

Klebsberg több, az első világháború alatt megszakadt fontos építkezést vitt tovább és fejezett be. Az Országos Levéltár belső dekorációjának programját

Dudits Andor festővel közösen alkották meg. A kiállításban elhelyezett, a magyar történelem és kultúra fontos eseményeit, jeles alakjait megelevenítő falképek kartonjai mozaikszerűen reprezentálják Klebsberg szerteágazó tevékenységét. Életében szimbolikus jelentőséggel bírt Szeged városa: minisztersége alatt zajlott a dóm, az azt körülvevő tér és a Nemzeti Pantheon, valamint a Szegedi Tudományegyetem és a Tisza-parti klinikasor építése. A szegedi építkezéseket bemutató tárgyak közül a leglátványosabb a Dóm tére tervezett órajáték modellje.

A tárlat gerincét a MÉM MDK látványos építészeti rajzai és kisebb, kuriózumnak számító darabjai adják, amelyek közül többet most láthat először a nagyközönség. Az összképet magánszemélyektől és közgyűjteményekből kölcsönzött tárgyak gazdagítják: *Molnár-C. Pál Szent család* című nagyméretű festménye, az Iparművészeti Múzeum díszalbumai, *Medgyessy Ferenc* lovas szobra és a Városmajori Jézus Szíve-plébánia-templom 1930-as években készült térdeplőszőnyege.

A tárlat június 7-ig volt megtekinthető.

A tárlaton a néhai miniszter tevékenységének tárgyi és épített lenyomatai

90 éve élünk városban

1936-ban kapott városi rangot Pestszentlőrinc

•••• Heilau Zsuzsanna

Budapest 18. kerületének elődtelepülései, Pestszentlőrinc és Pestszentimre is évfordulót ünnepel 2026-ban. 90 éve város Pestszentlőrinc, Imre 95 éve viseli a Pestszentimre nevet.

Pestszentlőrinc 1910-től volt önálló település, majd negyedszázaddal később városi rangot nyert el. Mivel 1936 január elsejétől lett e cím büszke birtokosa, „az újesztendő boldog örömben találta községünk lakosságát, mely a hagyományos keretek közt vidám kedvvel lépett át az új esztendőbe, a város életének első percében.” – írta a korabeli *Pestszentlőrinci Újság*.

Pestszentlőrincen 1935. december 22-én megválasztották azt a 44 képviselőt, akikhez még 44 virilista (a legnagyobb helyi adó

fizető polgárok, akik között a 33. volt *Fedák Sári* korabeli celebritás, operett primadonna), illetve helyettesítő megbízottja – *Fedák* helyett például *Salfer Károly* evangélikus lelkész – csatlakozott.

A város címere

A 88 fős új képviselő-testület alakuló közgyűlésén, 1936. január 4-én három pályázó közül *dr. Balogh Géza* főjegyzőt választotta meg közfelkiáltással Pestszentlőrinc első polgármesterének. A kolozsvári származású *Balogh Géza* 1944-ig viselte ezt a tisztséget, és irányította a fiatal várost.

A leendő lőrinci városatyák ma is szimpatikus

célokat tűztek ki: „azt akarjuk, hogy új városunk a maga rendezettségével, szépségével, tisztaságával, üdülő jellegével, egészségügyi és kulturális alkotásával kiemelkedjék a székesfővárost övező környéki közséletek [települések] közül...”

Pestszentlőrinc városi címet kapott, amelyben a csákány, kalapács és fogaskerék az ipart, a rózsa a virágoskerteket, a tölgylevél a régi tölgyerdőket, a mérleg a kereskedelmet szimbolizálta.

A városházán 122 fő látta el a közigazgatási, pénzügyi és gazdasági, műszaki, állategészségügyi, közegészségügyi feladatokat. Közéjük tartozott a városi szülésznő is. A város irányítását a jogügyi, gazdasági és pénzügyi, illetve a városszabályozási, városfejlesztési és középítési szakbizottság látta el. Az új város lakóinak régi vágya teljesült, amikor még ebben az évben, 1936-ban új középiskolát, gimnáziumot nyithattak. A továbbra is rohamosan növekvő várost 1950-ben csatolták a fővároshoz, ekkor alakult meg a 18. kerület.

Dr. Balogh Géza polgármester (1936)

Fotók: Tomory Lajos Múzeum

Dr. Dobos László a kitüntetésével

Fotó: szoljon.hu

Gratulálunk

Március 15-i nemzeti ünnep alkalmából *dr. Dobos László* közgazdász, szociológus, a Jászok Egyesületének elnöke, a Budapesti Honismereti Társaság tagja a magyarországi jászok közösségének megerősítésében, hagyományaik éltetésében és továbbadásában vállalt szerepe elismeréseként állami kitüntetést kapott. A Magyar Érdemrend tisztikeresztjét március 13-án a budavári karmelita kolostorban *Semjén Zsolt* miniszterhelyettes adta át.

Budapesti Históriák

Budapesti Honismereti Társaságunk és Budapest Főváros Levéltára Budapesti Históriák című előadóest-sorozatát minden hónap lehetőség szerint első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára földszinti Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 7. Szerda

- *Budai várparancsnokok a visszafoglalástól 1790-ig*
Előadó: *Géra Eleonóra* egyetemi docens
- *Várparancsnokok és várkapitányok Budán a hosszú 19. században.*
Előadó: *Simon Katalin* főlevéltáros

November 4. Szerda

- *Dualizmuskori Budapest alulnézetből*
Előadó: *Klement Judit* egyetemi docens
- „Szárnya, szárnya, kaszárnya belseje” – *Koronaörség budai lakományai nyomában, 1790–1945*
Előadó: *Végső István* történész

December 2. Szerda

- *Ferencváros a forradalomban – Az 1956-os szabadságharc felkelő csoportjainak története*
Előadó: *Gönczi Ambrus* gyűjteményvezető
- *Dési Huber István (1895–1944) festőművész és a Ferencváros – egy XX. századi hagyatéék története*
Előadó: *Simon Timea* képzőművész

Kihelyezett rendezvényeink

Szeptember 5. (szombat) de. 10 óra

- *A Városmajor múltja és jelene – helytörténeti séta*
Sétavezető: *Földvály Gergely* történész
A séta ingyenes, nem regisztrációköteles.
Találkozó:
a Városmajorban, a Hüvelyk Matyi szobránál

Szeptember 24. (csütörtök) du. 6 óra

- *Városmajor történetéről – múlt és örökség*
Előadó: *Földvály Gergely* történész
Az előadás ingyenes, nem regisztrációköteles.
Helyszín: Hegyvidék Galéria
(XII. ker., Királyhágó tér 10.)

Örmező 50 – Költők parkja

••• Makrai Rita

Óvodáskorú lányával, Lucával, a Vackor versek ihletőjével tréfálkozva mondta az 1977 januárjában Örmezőre költözött *Kormos István*: „Minden őszen megrendezzük az Örmezei Költői Versenyeket”. Az első lakók 50 éve érkeztek, és köztük nagynevű költők is, Kormos mellett *Kálnoky László* és *Zelk Zoltán*. Nagy barátságot ápoltak, számon tartották egymás örömet, bánatát. Amikor Zelk ágyhoz kötött beteg lett, mindkét társa egymástól függetlenül verssel fejezte ki együttérzését.

2010-ben a Magyar Költészet Napján szerveztük meg először az „Újbudai Versmaraton” civil kezdeményezésre a Közösségi Ház és az Örmezői Morus Szent Tamás Egyesület összefogásával, amely esemény gyökeret vert a panelek között, s idén 16. alkalommal bonyolítottuk le.

A Költők parkja kiváló helyszín a 2010 májusában felavatott emlékoszlopokkal, *Krajcsovics Márton* alkotásaival. A kopjafa ihletésű, az ábrázolt író lényegét megragadó emlékoszlopok eleinte emlékpaddokkal bővültek, majd Kalász Márton és Zelei Miklós halála után a korábbiakhoz szervesen illeszkedő alkotásokat állíthattunk fel.

Örmező, Költők Parkja

Kálnoky László így üdvözli Zelk Zoltánt: „Hidd el, hogy szívesen elvállalnám, amíg csak élek, naponta egy órára a te szenvedésedet, hogy ne örökös fájdalmak között kelljen élned meg írnod”. (*Képek a plafonon*)

Költők Parkja – *Vilt Tibor Óra* című köztéri alkotásával, a folyamatosan megújuló parkkal és rendezvényekkel, öt költőjével, 3 Kossuth díjjal, számos kitüntetéssel magáénak valló alkotóival méltó irodalmi szigete a nagy nevekkel büszkélkedő Újbudának.

Fotók: Örmezői Közösségi Ház/Novák Dóra

De nem csak ők jártak ide a főváros távolabbi részéből,

Kalász Márton emlékoszlopa

hanem számos neves író, költő. *Kalász Márton* végül ide is költözött, majd 2018-ban Újbuda díszpolgára lett. A sort *Zelei Miklóssal* folytathatjuk, aki ugyan fiatalabb volt, és munkássága későbbi évekre esett, de a nagy örmezei kánonban ő is helyet kap. Egyik drámáját, a *Situs inversus* – *Köllő Miklós*, az örmezei kulturális élethez is erősen kötődő pantomimművész, rendező és koreográfus Újbudán rendezte meg.

Díjazott levéltárosok

Budapest Főváros Levéltára földszinti előadótermében május 6-án adták át a hazai levéltárosok 2025. évi munkáját elismerő, a Magyar Levéltárosok Egyesülete által alapított díjakat.

A levéltári kiadványok között megosztott első díjat kapott Budapest Főváros Levéltára *Magyar Várostörténeti Atlasz 10. Pest a kezdetektől 1848-ig* című várostörténeti atlasza – a díjat *Simon Katalin* és *Ternovác Bálint* főlevéltárosok vehették át. Pest várostörténeti atlaszát a *Városunk* előző számában ismertettük.

A levéltári kiállítások kategóriában megosztott első helyezést két fővárosi levéltárért el: Budapest Főváros Levéltára *Budapest75* című kiállítása díjjal *Varga Katalin* és *Rácz Attila*, a kiállítás kurátorai munkáját ismerték el. A másik díjazott a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára 1945 – *Keresztútzben* című kiállítása volt, melynek díját a csapatmunkára tekintettel *Végső István* kurátor, *Reisz T. Csaba* és *Avar Anton* vehette át. Az 1945 – *Keresztútzben* kiállítást szakmai vezetéssel a Budapesti Honismereti Társaság tagjainak április 15-én mutatta be *Végső István* kurátor.

Budapest, 1939. október 28-án született. A Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségizett, az Agrártudományi Egyetemen 1962-ben diplomázott. Brigádvezető, műszaki ügyintéző, tudományos munkatárs, főmunkatárs, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója, majd főmunkatársa, a Duna Televízió műhelyvezetője, a csatorna főszerkesztője. Főtanácsadóként lesz nyugdíjas, 2010-ben Gyimesközéppokra költözik.

Az 1960-as évek elejétől részt vett az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomban,

In memoriam

Halász Péter (1939–2026)

1966-tól a moldvai magyarsággal foglalkozik – mintegy fél évszázadon át. 1974-től a Hazafias Népfront keretén belül szerkeszti a Honismeret folyóiratot, 1991-től 2011-ig a Honismereti Szövetség periodikájaként. 1989 és 2009 között a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtők Szakosztályának elnöke,

1995-től 2010-ig a Honismereti Szövetség elnöke. Ötvennél több önálló vagy általa szerkesztett kötetét, ezernél több szakmai publikációját ismerjük. Számos szakmai és állami kitüntetéssel jelzi elismerését. A 2026. március 19-én elhunyt kiváló néprajzkutatótól, a Honismereti Szövetség tiszteletbeli elnökétől, 2026. április 20-án a Budapest-Kelenföldi Szent Gellért templomban vettek végső búcsút családtagjai, barátai és egykori munkatársai.

Emlékedet őrizzük!

Mikor elindult a vonat

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

•••• Papp Gábor

Az Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény 1980. március 15-én nyitotta meg kapuját. Beleznay Andor, az Újbudai Petőfi Sándor Általános Iskola akkori igazgatója alapította, miután gyűjtést, majd kiállítást szervezett az iskola tanulóival a régi főutca – a Fehérvári út lebontásra szánt há-

A muzeális tárgyak és dokumentumok egy részét Nehéz Györgytől kölcsönözték

Fotók: Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

zaiból. Tudta, hogy az egykori asztalosok lakta faluból nem marad semmi a panelházak felépítése után. Az átadott tárgyak-

ból, bútorköböl, kéziszerszámokból, családi relikviákból, dokumentumokból alapozta meg a gyűjteményi anyagot.

Ez a gyűjtemény sokat bővült az elmúlt évek alatt további gyűjtésekből, felajánlásokból, hagyatékokból, iskolai anyagokból (osztálytablók, az iskola első széfje és írógépe). Beleznay Andor 2020-ban bekövetkezett halála után is tovább működik az intézmény a KözPont Újbudai Kulturális Kft. telephelyeként. Az állandó kiállítások mellett fél-évente időszaki kiállításokat szervezünk, melyeket múzeumpedagógiai foglalkozások és egyéb kísérő programok egészítenek ki, mint például a helytörténeti séták, a Mostra rendezvényhez kapcsolódó kincskeresés, pályázatok...

Albertfalva kutatása is visszaköszön nálunk a Duna partján feltárt római katonai tábor és a hozzákapcsolódó polgárváros történetével. Az állandó kiállítás része Albertfalva asztalos iparával foglalkozó családok bemutatása, kiemelten Mahunka Imre császári és királyi bútorgyáros, nemzetgyűlési képviselő élete és munkássága. Nagy érdeklődésre tartott számot a monarchia Albertfalván működő első repülőgépgyáranak, a település kialakulásának

és Budapesthez csatlakozásának, az itt élő családok házassági szokásainak bemutatása. 2026. május 29-én nyílt meg legújabb kiállításunk, mely az előző közlekedéstörténeti kiállítást követi, címe: „Mikor elindult a vonat”. A 180 éves magyar

Falon a vasút múltja

vasúti közlekedés, és a BC motorvonat 100 évvel ezelőtti elindítása alkalmából összeválogatott tárgyakat és

dokumentumokat Nehéz György gyűjtő kölcsönözte számunkra, melyekhez a Kelenföld és Albertfalva állomás története is illesztésre került. A különböző relikviák makettek, térképek között érdekességeként egy korabeli büfé és az első étkezőkocsi enteriőr szintén megtekinthető. Kiállításunkat Szécsény István a Siemens Mobility Kft. nagyvasúti értékesítési vezetője nyitotta meg. Nosztagiavonatok indultak a megnyitó napján Kelenföld–Albertfalva–Érd között a MÁV Rail Tours jóvoltából.

Helyővő II. Kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Viczián Zsófia
tel.: 06-20-396-2779
cím: 1024 Budapest, Mechwart lépcső (egykori óvóhely),
nyitva: Sze.: 14–18 óra, illetve bejelentkezésre

Óbudai Múzeum

Vezető: Gálfi Ágnes, tel./fax: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V.: 10–18 óra.

Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652
cím: 1041 Budapest, Mátyás Lajos u. 2.,
nyitva: költözködés miatt ideiglenesen zárva.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva,
tel.: 351-7298,
cím: 1077 Bp., Csányi u. 5.,
nyitva: V–Cs.: 14–18, P.: 10–14 óra.

Józsefvárosi Múzeum

Vezető: Tamás István
tel.: 06-20-615-0766
cím: 1085 Bp., József krt. 70.
nyitva: K–Sz.: 10–18, Cs–P.: 13–19, Szo.: 10–18 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P.: 12–18, Szo.: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gál Anna,
cím: 1102 Bp., Füzér u. 32.,
nyitva: K–Sz.: 10–14, Cs.: 14–18, Szo.: 9–13 óra.
kutatói nap: P.: 9–13 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Papp Gábor, tel.: 208-6635, 06-70-704-5938,

cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45–47.,
nyitva: H–P.: 10–19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Földváry Gergely,
tel.: 06-70-360-2447,
cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64.,
nyitva: Sze–V.: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Maczó Balázs,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs.: 11–17, P.: 9–16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Vezető: Majkó Zsuzsanna
tel.: 06-70-522-3577,
cím: 1144 Bp., Vezér u. 28/b.
nyitva: előzetes egyeztetéssel
e-mail: helytortenet@cserepeskft.hu

XV. Kerületi Kulturális Örökség Háza és Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kis Emőke Hajnalka,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K–P.: 10–16, Sze.: 12–18,
Cs., Szo.: 10–14 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Frölichné Lendvai Beatrix,
tel.: 604-8342,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H–K.: 8–18 óra,
Sze–P.: 8–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V.: 14–18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilauf Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885,
cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116–118.
nyitva: Cs–P.: 10–18,
Szo.: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1196 Bp., Nádasdy u. 48.,
nyitva: K., Cs.: 13–16.30, Sze.: 14–18, P.: 10–13.30 óra

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–Szo.: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747, cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze.: 8–14.30, P.: 14–18,
Szo.: 9–13 óra.

Magdolna Udvar Helytörténeti Gyűjtemény

Muzeológus: Tóth Ádám
tel.: 610-8532
cím: 1221 Budapest, Kossuth Lajos u. 24.
nyitva: Cs–P–Szo.: 10–18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény
vezető: Geiger Tamás,
tel.: 287-3057,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Cs.: 14–17 óra.

Újlipótváros ékessége

130 éve avatták fel a Vígyszínházat

•••• Millisits Máté

Vígyszínházunk 1896. május 1-jén felavatott épülete a 19. századi európai színházépítészet egyik ékköve. A fennkölt hangulatú neobarokk stílusú palota az 1896-os millenniumi ünnepségek napjainkig fennmaradt emléke. Egy bécsi építésziroda által tervezett 130 éves épület eleganciájában méltó versenytársa az Osztrák–Magyar Monarchia korában létesült színházépületeknek.

A Szent István körút újlipótvárosi részén álló színházat a bécsi Fellner és Helmer építésziroda (Atelier Fellner & Helmer) tervezte. *Ferdinand Fellner* (1847–1916) és *Hermann Helmer* (1849–1919) építészek 1873-tól dolgoztak együtt példátlan sikerrel, szer- te Európában negyven- nyolc színház terve fű- ződik a nevükhöz.

A Vígyszínház helyén a 19. század második felében a kétes hírű Új- világ mulató működött, amelynek fakerítéssel elzárt épületét csak a színház építésének megkezdésekor bon- tották le. 1894-ben hozták létre a Vígyszín- ház Részvénytársaságot a színház építésé-

re. A kivitelezési munkálatokat *Havel Li- pót* (1847–1933) építőmester irányította 1895 és 1896 között. A Vígyszínház szaba- don álló épülete egyedi, nemcsak a Szent István körút, de az egész Nagykörút zárt- sorosan beépített, négy- és ötemeletes la- kóházegyütteseinek sorában. Körútra né- ző főhomlokzata a 18. századi barokk kastélyok formavilágát hozta el a világvá- rossá fejlődő Budapestre. A homlokzat

középső részén az előreugró középri- zalit a reprezentá- ciót szolgálja a ba- rokk kastélyoknál, ahol az első emele- ten a díszterem ta- lálható. A Vígyszín- háznál kiszolgáló- helyiségeket tartal- maz ez az épület- rész, mind a föld- szinten, mind az emeleten itt talál- ható a ruhatár. A főhomlokzat szob- rászati díszítéseit *Róna József* (1861–

1939) szobrászművész mintái alapján készítették el olcsó, ke- véssé időtálló anyagokból. Róna az „Egy magyar művész élete” című,

1929-ben kiadott önéletrajzi könyvében a következő szavakkal emlékezett vissza a

Fotó: a szerző felvétele

...és bejárata napjainkban

Fotók: Fortepan/BFL/Kész György

A Vígyszínház az átadása után...

vígyszínházi mun- káira: „Az orom- zat fölé három

hatalmas csoportot cinkbe öntöttek, a le- begő alakokat és az amoretteket stukkók- ban raktuk fel, míg Kisfaludy Károly és Csiky Gergely hatalmas mellszobrát ce- mentből öntöttük ki.”

A magánvállalkozásban épített színház nyitóünnepségét 1896. május 1-jén tar- tották. Az avatásra *Jókai Mór* írt alkalmi darabot „*Barangok, vagy a peóniái vojvo- da*” címmel. A 19. század magyar írófeje- delmét a bemutató végén ütemes, hosszú taps köszöntötte. Elismerése azonban nem az új darabnak szólt, amely pár nap alatt megbukott, hanem a reformkortól a Bach-korszak kegyetlenségein át a kie- gyezt követő fellendülés éveit alkotásai- val végig kísérő nemzeti írónak.

Budapest ostromakor a második világ- háború végén súlyos sérüléseket szenved- tett az épület. A kupola és a főhomlokzat díszének jelentős része megsérült vagy megsemmisült. A háború után az 1950-es években állították helyre a színházat, és 1951 decemberében nyílt meg újra. Ek- kor az itt működő társulatot a Magyar Néphadsereg Színháznak hívták. A Hon- védelmi Minisztérium megbízásából a színház előtti kis parkban két „katonaköl- tő” mellszobrát avatták fel 1952-ben. *Bak- sa Soós György* szobrászművész (1908– 1978) *Petőfi Sándor*, míg *Tar István* (1910–1971) Munkácsy-díjas szobrász *Zrínyi Miklós* arcmását örökítette meg.

1960-tól újra a Vígyszínház nevet viseli a színház. Az épület utolsó teljes körű felú- jítása az 1990-es évek közepén történt. Színház társulata az építkezési munká- latok alatt a Nyugati pályaudvar közelében felállított nagyméretű sátorban játszotta előadásait. A több mint harminc éve, 1994-ben újra megnyitott körúti színház- épület főhomlokzatán a második világhá- ború sebeit csak részben gyógyították be, a régi, millennium évi díszítéséből nem mindent pótoltak.

Helytörténet helyben

Kerületük jelentősebb közterüle- tei neveihez kapcsolódó törté- neti, művelődéstörténeti és kul- turális ismereteket a XIII. kerület ön- kormányzata az utca embere számára utcablák kihelyezésével teszi lehetővé – 2025. évi költségvetése nyertes javas- lata alapján.

A májusban már megtekinthető 12 tábla nem csupán az utcák nevéhez kapcsolódó legfontosabb információt tartalmazza, de a táblákon lévő QR kód segítségével részletesebb tájékozódást is lehetővé tették.

Fotó: XIII. kerület

A Raoul Wallenberg utca 11. fali domborműve alatt van Wallenberg ismertető táblája

Újbuda elfeledett öröksége

Gyógyvíz, világsiker, munkásotthonok

•••• Farkas Márta, Mozga Márta Anna

Ma talán kevésbé közismert *Saxlehner András* neve, pedig neki tulajdonítják a 19. század egyik legnagyobb magyar gazdasági sikertörténetét. Olyan vállalkozó volt, aki a semmiből világpiaci márkát épített fel és a mai Órmező területén korának egyik legmodernebb ipari létesítményét hozta létre.

Saxlehner 1815-ben született, és hosszú utat tett meg Kőszegtől a világhírig. Budapesten megnyitotta „A fekete kutyához” címzett textilüzletét. Az 1860-as évek elején egy *Bayer József* nevű budaörsi gazda szövetvásárlás közben megemlítette, hogy a legelőjén lévő kút vize keserű, szarvasmarhái megbetegszenek tőle. Saxlehner mintát kért, saját költségén bevizsgáltatta és kiderült, hogy az őrmezei földek alatt nem mérgező, de gyógyhatású ásványvíz buzog. 1862-ben megvette a

püli Hunyadi János Keserűvíztelep nem csupán egy üzem volt: egy komplex, ön-ellátó ipari és szociális egység, amely a maga korában korszerű vállalkozásnak számított. Saxlehner és családja a termékértékesítésből befolyó profit jelentős részét viszszafozgatta: a telepet folyamatosan bővítették és korszerűsítették, hogy az itt termelt Hunyadi János keserűvíz, a Ferenc József gyógyvíz és az Apenta megfelelően a növekvő nemzetközi keresletnek.

A telep azonban nemcsak termelési kapacitásában volt figyelemre méltó. A Saxlehner-család gondoskodott az itt dolgozók lakhatásáról, méltó megélhetéséről és korszerű munkakörülményeiről – ami akkoriban közel sem volt magától értetődő. A telepet közvetlen vasúti összeköttetéssel kapcsolták Kelenföldhöz, ami megkönnyítette a szállítást, egyben hozzájárult a terület fejlődéséhez.

Magyar világsiker lett – a vállalkozás kiemelkedő exportja 1913-ban 15 millió palack volt, melyet a világ legkülönbözőbb pontjaira szállítottak. A Hunyadi János keserűvizet Európa-szerte gyógyszerárakban forgalmazták, és a korszak legismertebb gyógyvizei között tartották számon. Saxlehner saját márkaképviseleteket működtetett Londonban, Párizsban és

New Yorkban, ahol a Wall Street felhőkarcolóinak falán a magyar keserűvíz óriásplakátjai fogadták a járókelőket. A Saxlehner-család emellett valódi mecénásként is tevékenykedett. Támogatta a

kor kulturális kezdeményezéseit, és maradandó örökséget hagyott az utókorra, köztük az Andrássy út 3. szám alatt emelt házukat.

Az első világháború hanyatlást eredményezett, a második világháború és az azt követő államosítás pedig végleg lezárta egy korszakot. Az 1990-es évek végén egy német befektető még reális

lehetőséget látott a telep újraindításában és a márka fel-támasztásában, ám érdemi ál-

lami támogatás hiányában ez a terv meg-
hiúsult. A kutak még ma is működnek, a Hunyadi János és a Ferenc József vizet Gyöngyös közelében ma is palackozzák.

Manapság ismét egyre többen foglal-
koznak azzal, milyen jövője lehet a Kesz-
erűvíz Telepek és Órmező térségének. A Saxlehner András Közhasznú Egyesület 1998-ban az Apenta forrásvíz és a keserű-
víz népszerűségének, valamint a Saxleh-
ner-család örökségének ápolására alakult. Létrehozója *Farkas Márta*, az Újbudai Német Nemzetiségi Önkormányzat ak-
kori elnöke volt. Fő céljai a magyarországi németek kultúrájának, oktatásának, ha-
gyományainak és történelmének megör-
zése, amelyet rendezvények és kiállítások formájában valósít meg Budapest XI. ke-
rületében, Magyarország területén, a Kár-
pát-medencében és külföldön egyaránt. A cikk alapjául szolgáló anyag az őrmezői Saxlehner Emlékkiállításon *dr. Seifert Ti-
bor* előadásában hangzott el.

Fotók: Miki Edit

Hunyadi víz
reklámképeslap

területet, egy évvel később pedig megindult a termelés.

A mai Péterhegy és Ór-
söd közötti területen felé-

Hunyadi János
keserűvíztelep
kútháza

Szentlőrinc földbirtokosa

170 éve született Szemere Miklós

•••• P. T. L.

Pestszentlőrinc legnagyobb földbirtokosa, akinek nevét ma is két telep és egy utca viseli, a diplomáciai pályával fel-
hagyva vagyonának egy részéből az ifjúság honvédelmi nevelését támogatta. Ennek érdekében építtette meg lőrinci bir-
tokán a lövöldét, amely ma már békésebb célokat szolgál.

Kisnemesi családba született 1856. április 21-én a Zemplén megyei Kisazaron *Szemere Miklós*. Diplomataként szolgált Pá-
rizsban, Péterváron, Rómában Szolgálati helyein ismerkedett

meg a lóversenyzéssel és a kár-
tyával, de mindig mértéktartó
maradt. A hazafias érzelmű
nemes 1891-ben egy pesti bá-
lon azt kérte, hogy az osztrák
himnusz helyett a Rákóczi-in-
dulót játsszák – ezzel ugyan
nagy népszerűsége tett szert, de a kar-
rierjének vége lett, be kellett adnia a fel-
mondását.

Ezt követően felállította istállóját, és
lovait versenyeken indította. Az angol
zsokékkal nem nyert, ezért magyar sze-
mélyzetet szerződött, és a szerencse
mellé szegődött. Legkedvesebb lova

Fotó: MNM/Tomoray Lajos Múzeum

Szemerei Szemere
Miklós portréja

Confusionarius volt – amely megnyerte a háború előtti utolsó bécsi derbit.

Felváltva élt Budapesten és Bécsben, de állandó lakása nem volt, szállodai lakosztályokat bérelt. A Nemzeti Kaszinóba járt, ahol beilleszkedett a mánások közé, jellegzetes alakja volt a pesti éjszakának: a kártyacsatára mindig éjfélkor érkezett, és hajnalig játszott. Számos történet kapcsolódik a nevéhez, amelyekből *Krúdy Gyula* írásai táplálkoztak.

Kártyanyereményéből vásárolta meg 1902-ben *Cséry Lajos* 3800 holdas szentlőrinci birtokát, ahol a következő évben megnyitotta lövöldjét. Régóta úgy gondolta, hogy az ifjúságot a haza védelmére kell tanítani. Ezt képviselte kiadott röpirataiban és

Fotó: Tomory Lajos Múzeum

Szentlőrinc lövöldje

1901-től országgyűlési képviselőként, valamint ennek szellemében vette át 1902-ben *Eötvös Loránd*tól a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club vezetését. A szentlőrinci lövőházban – melyben ma a Zila kávéház működik – rendszeresen szervezett versenyeket, innen indult *Prokopp Sándor* olimpiai bajnok pályafutása is.

Szemere Miklós az 1918-as őszirózsás forradalom után Bécsbe költözött, itt érte a halál 1919. augusztus 19-én. Pestszentlőrincen ma is őrzi emlékét utcanév, az egykori lövölde épülete, a birtokából még életében létrehozott Szemeretelep és Miklóstelep.

Helytörténeti fasor

.... Széman

Ötvenhét fa a kerület egykori elődtelepülésein, Cinkotán, Rákosszentmihályon, Mátyásföldön, Sashalmon és Árpádföldön élt neves elődöknek virágzik ilyenkor májusban, 2011 óta a 16. kerület Helytörténeti fasorában.

Közülik kilencen kaptak új táblát *Kovács András*, a helyi Vöröskereszt (145 éves a Magyar Vöröskereszt) előző elnöke kuta-

Fotó: Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

tásai alapján – azok, akik a helytörténetben emlékezetes tetteik mellett a Vöröskereszt mozgalomban is részt vállaltak. A táblaavató idejére éppen virágba boruló piros virágú gesztenyelombok alatt a következők érdemelték ki az utókor emlékeztét: *Balázsovich Zoltán* újságíró, a helyi Rákos Vidéke főszerkesztője, *Beniczkyne Batthyány Ilona* grófnő cinkotai földbirtokos, *Krenedits Sándor*, Rákosszentmihály első főjegyzője, *Pálfi (Paulus) János*, Rákosszentmihály önállóságának egyik megteremtője, *Szöke Sándor*, a Nemzeti Színház színésze, Mátyásföld bírója, *vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor* altábornagy, hadügyminiszter, mátyásföldi nyaralótulajdonos, *Tabódy Ida*, a cinkotai tanítónőképző igazgatója, *Tolnay Károly* tanár, Sashalom egyik alapítója és *Zagyva József* sashalmi iskolaigazgató.

Az ünnepélyes avatót *Kovács András* javaslatára és közbenjárásával az önkormányzat, a Vöröskereszt helyi aktivistái és a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ szervezte meg.

A táblaavató egyik állomása

Buda levéltári palotája

.... Végső

Évszázados falak, történelmi sorsfordulók - vezetett épületséta keretében is be lehet járni a Magyar Nemzeti Levéltár több mint százéves, patinás budavári épületét. A látogatók a *Pecz Samu* által tervezett, neoromán-neogótikus stílusú levéltári palota lenyűgöző tereit fedezhetik fel. Az épület technikai szempontból is úttörőnek számított, mivel a korabeli modern vasbeton szerkezetet ötvözte a hatalmas ablakfelületekkel, amelyek a történeti iratok tanulmányozásához szükséges maximális természetes fényt biztosították.

Különleges művészeti értékét a belső terekben található *Dudits Andor*-féle monumentális falfestmények, a *Róth Miksa* műhelyéből származó színes ólomüveg ablakok, valamint a belső

Fotó: OUDragon Tamás

Levéltári palotánk egyik emeletén (balra) egy megmaradt falfestmény

díszítéseken és a tetőn megjelenő *Zsolnay*-kerámiák adják. A színes, mázas *Zsolnay*-cserepekkel borított tetőzet emellett a mai napig a budai látkép egyik legmeghatározóbb, meszsziőről felismerhető látványossága,

amely harmonikusan illeszkedik a történelmi környezetbe. A több mint százéves épület nem csupán a magyar történelem legféltettebb írásos emlékeinek őrzőhelye, hanem maga is a 20. századi vészkorszak és a budapesti ostrom közvetlen tanúja.

Buda várkapitányai

•••• Balázs Attila

Balázs Attila, Bálint Éva, Kiss Henriette (szerk.): *A budai várkapitányok története – 700 év a Vár szolgálatában. Várkapitányság, 2025. 156 p.*

Tavaly decemberben jelent meg a Várkapitányság gondozásában a budai várkapitányokról szóló kötet, amelyben a 13. századtól egészen a 20. század derekáig követhetjük nyomon a Vár működéséért felelős személyek kalandos történetét.

A budai várkapitányokról és tevékenységükről mind ez idáig nem született átfogó történeti munka, és mivel több korszakot is érint, ezért a kiadó megkereste a különböző korszakok szakértőit. Így lett a középkorról szóló rész szerzője: Magyar Károly, a török megszállás idejét Sudár Balázs jegyzi, az abszolutizmus korszakát Géra Eleonóra dolgozta fel, a hosszú 19. században Simon Katalin mutatja be a várkapitányok működését, a 20. századi fejezet pedig Molnár Tamás nevéhez köthető. A téma összetettségét jól jellemzi, hogy már a tisztség megnevezése is eltér korszakonként: a középkorban rektornak,

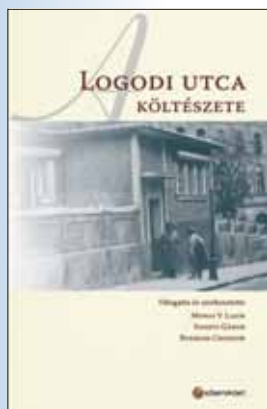
várnagynak, provizornak is nevezték őket, a török időkben a beglerbégek feleltek a Vár mindennapos működtetéséért, később várparancsnokok szolgáltak Budán, és csak a 19. század derekától találkozzunk várkapitányokkal.

A kötet olyan ismeretterjesztő kiadvány, ami érdekes, izgalmas történeteket villant fel a vár vezetőinek gazdag múltjából. Teszi mindezt úgy, hogy közben átfogó képet kap az olvasó a feladatkör változásairól. Sok korabeli metszet, illusztráció, fénykép van a kiadványban, így teszi látványossá, könnyen befogadhatóvá a kevésbé ismert tisztség több évszázados történetét. Külön ki kell emelni, hogy a kötet végén található egy ajánlott irodalomjegyzéket, valamint egy teljesség igényével kidolgozott listát is a budai várkapitányokról 1264-től, Preussel Henrik rektor kinevezésétől egészen 1945-ig, az utolsó várkapitány, Szabó László hivatalának megszűnéséig.

Mágikus lokálpatriotizmus

•••• Rojkó Annamária

Mohai V. Lajos – Szigeti Gábor – Bodrogi Csongor (vál. és szerk.): *A Logodi utca költészete. Könyvpont, Budapest, 2026. 289 p.*

Budapesten akad néhány különleges hangulatú közterület. Az egyik ilyen varázslatos rejtékút a Logodi utca. Kosztolányi Dezső a *Hajnali részegség* című versében, otthonának ablakát szélesre tárva örököltette meg a Vérmező fölött futó házsort.

Saly Noémi Budapest-történész írásából tudható, hogy az I. kerületi utca a középkori Logod nevű falucska nevét őrzi, ahol számos nemes és egyházi rendelkezett birtokkal. A török rombolás után a Vár alatti részeket katonai művelési területté nyilvánították, amit csak a 18. század derekán oldottak fel. A mai utcavezetés elődje, az akkori szekérút elsőként a Gartenweg nevet kapta, és lakóinak megélhetését a földesurak kiszolgálása biztosította. Jelenlegi névváltoztatát, a Logodit 1912-től viseli. A 20. században házai és lakói is kicserélődtek, nemzedékek óta számos ismert ember talált otthonra itt.

Kétségtelen, hogy e frissen megjelent antológia ötletét – amelyben jól megférnek egymás mellett az irodalmi alkotások, az irodalomtörténeti és a helytörténeti írások –, Kosztolányi ihlette. A szerkesztők szakmai igényességgel négy tematikus egységre tagolták a könyv anyagát. A kötet struktúrájának követése helyett az érdeklődő olvasóknak mégis inkább azt ajánljuk, hogy a „lófráljanak” szabadon a különböző műfajok között. A válogatásban közel ötven szerző vall az utcához, házaihoz vagy lakóihoz való kötődéséről. Nem csupán a nyugatosok nemzedéke..., itt van Esterházy, Spiró, valamint Száraz Miklós György és Fried István is. Helytörténészek és lokálpatrióták gyarapítják a sort; közülük is kiemelkedik Széchenyi Ágnes irodalomtörténész, aki három írással is hozzájárult a kötethez, bemutatva Schöppflin Aladár műkritikus, Reisz Gábor filmrendező, valamint a „saját” Logodi utcáját.

József nádor Pest-Budája

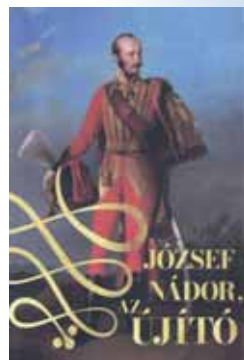
•••• Gábrriel Tibor

Őze Sándor (szerk.): *József nádor, az újjító I–II. Közép- és kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány, Habsburg Történeti Intézet, Budapest, 2024. 329 p. és 310 p.*

Tudományos rendezvény volt a Magyar Nemzeti Múzeumban József nádor három éves emlékévének nyitányaként 2023 végén az *Egy modern fővárosért – József nádor és Pest-Buda* című konferencia. Előadásai írásos változataiból született meg az Őze Sándor által szerkesztett, a fentiekben ismertetett kiadvány. Ennek tanulmányai igen jó áttekintést adnak a progresszív nádori életmű bemutatása során a 18. századi Budából és Pestből megszülető reformkorvégi Pest-Buda fejlődésére, amely akkorra már az ország de facto fővárosává vált. Megismerjük a nádor politikai pályafutását, fővárosunk reformkori társadalmi életét és máig ható nyomokat hagyó fejlesztéseit, a sikeres (és sikertelen) politikai, gazdasági/ipari, kulturális, oktatási, tudományos, egészségügyi kezdeményezéseket.

A 250 éve Firenzében született *Habsburg–Lotaringiai József Antal János Bap-*

tist az európai királyi családok gyermekeihez hasonlóan magas színvonalú oktatást kapott, uralkodásra nevelték. Elsősorban a családjához volt hűséges a Magyar Királyság nádoraként is! A Habsburg és magyar érdekek közt lavírozó József nádor a kompromisszumok mesterévé vált. Így is sikertelenül szorgalmazta az országgyűlés Pozsonyból Pest-Budára áthelyezését, a magyar katonai tisztképzés (Ludovika) megteremtését, a hazai mérnökképzést nyújtó Műegyetem létrehozását – csak a középfokú képzést adó Ipartanodát engedélyezték. József nádor 1949-ig változatlan műegyetemi kultusza is az emlékezetpolitika változását követte. Az egyetem területén álló három méteres márványszobrát ismeretlen tettesek 1951-ben eltüntették, maradványai 1997-ben kerültek elő az egyik egyetemi épület mélypincéjéből – rekonstruált szobrát 1999-ben avatták újra.

Brutalista örökségünk nyomában

•••• Sütöri Laura

Kovács Dániel: *Brutalista építészet Magyarországon. Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Budapest, 2026. 446 p.*

Párhuzamosan jelent meg Kovács Dániel művészettörténész, muzeológus *Brutalista építészet Magyarországon* című könyve a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ *Breuer, Goldfinger és más magyarok – Brutalista építészetünk itthon és odaát* című kiállításával. A közel 500 oldalas kötet nemcsak a brutalista stílusjegyeket magán hordozó épületállomány eddigi legátfogóbb feltérképezésére vállalkozik idehaza, hanem a háború utáni időszak magyar építészetének nemzetközi kontextusát is vizsgálja.

A brutalizmus eredetét és elterjedését áttekintő bevezető kitér az irányzat hazai megjelenésére és a szakma helyzetére a 20. század második felében. A 17 tematikus, használati módok szerint csoportosított fejezetben összesen 185 épület szerepel időrendben, az ország teljes területéről. Az ikonikus példák – Országos Kereskedelmi

és Iparszövetség (OKISZ), Soroksári Rendelőintézet, Mindenszentek római katolikus templom, XIII. kerületi MSZMP-székház (ma a Magyar Államkincstár székháza), Domus Áruház, Duna Intercontinental (ma Budapest Marriott Hotel) – mellett számos különleges, kevésbé ismert épület is helyet kapott a könyvben. A gazdagon illusztrált kötet mai fényképeit F. Tóth Gábor készítette, amit sosem látott, archív felvételek egészítenek ki.

Akár rajongunk érte, akár kritikusan tekintünk rá, a háború utáni építészet és a brutalizmus megkerülhetetlen része épített örökségünknek, így szellemi és fizikai emlékeinek megőrzése, ápolása közös felelősség. A hiánypótló kiadvány e folyamat fontos állomása, mivel nemcsak a hazai brutalista épületek és alkotóinak összegyűjtésében, megismertetésében, hanem a stílusirányzat megértésében és kontextualizálásában is meghatározó szerepet vállal.

Vendégségben Virág Benedeknél

Budára költöztem – állandó kiállítás Márai Sándorról

••• Mészáros Tibor

Sokak régi vágya teljesült, amikor 2026. március 26-án a tabáni Virág Benedek Házban állandó kiállítás nyílt Márai Sándor életéről és életművéről. Kassán 2019-ben nyitották meg az ottani állandó tárlatot az író és családja egykori Mészáros utcai lakóházában. (Mindkettő kurátora Mészáros Tibor.) A Budavári Önkormányzat több éve tervezte egy állandó emlékhely létesítését az író tiszteletére. Lehetséges, hogy a legjobb időpontban nyílt meg végül a kiállítás, mivel tavaly egy hagyatékából rendkívül értékes dokumentumokat és tárgyakat sikerült megvásárolni. Eddig ismeretlen fotókon tűnik fel a gyermek Márai mint indián vagy mágus, *André Kertész* kiváló fotóján pedig az író, felesége és annak testvére látható egy személyautóban a húszas években. Ugyancsak kuriózumnak számítanak a kiállított bútorok: egy kivételével valamennyi a család, illetve személyesen az író birtokában volt. Látható Márai íróasztala a Mikó utcából, amit csodával határos módon sikerült kimenteni 1945-ben a ház romjai alól.

A kiállítás alapkonceptója életút, életmű és az emberi identitás alapköveinek hármasegységéből épül fel.

Nem pusztán az író életének legfontosabb állomásai (Kassa, Németország, Párizs, Budapest, az emigráció olaszországi és amerikai helyszínei) tűnnek fel, hanem az ezekhez kapcsolódó művek is. Mivel Márai Sándor számára az írás volt élete legfontosabbnak tartott hivatása, ezért a kiállítás (ennek szellemében) „olvastatja” a látogatókat: szinte valamennyi képaláíráshoz egy-egy idézet is társul valamely Márai műből. Ugyanígy számos érdekességet kínálva készíti olvasásra a lá-

Fotók: Török Balázs

Eddig ismeretlen Márai fotók és az olvasósarok

tozókat néhány lapozó, többek között az író által egykori szerelmének egyedi megrendelésre készítettett *Kámaszútra* köte-
te. Ilyen az író által is rendszeresen látogatott Mélypince vendégkönyve vagy az író édesanyja által széljegyzetelt *Egy polgár vallomásainak* másolata is.

A mai kor és a látogatók elvárásainak megfelelően a bútorok és enteriőrök mellett számos archív filmrészlet is látható. Megelevenedik a korabeli (1920-as és 1930-as évekbeli) Tabán,

Az állandó kiállítás a Márai Sándor emlékévé részeként valósult meg

de láthatjuk az író szomszédságában lakó *Kosztolányi Dezső*t és családját, *Karinthy Frigyes*t vagy éppen a Párizsban mulatozó *Bölgöny György*t is. A legnagyobb újdonságot kétségtelenül az az 1918-as filmrészlet jelenti, melyen az ifjú Márai Sándor látható hosszú kabátban és kalapban ismeretlen hölgyek társaságában.

Interaktív elemek (pl. játékok – kocsmánév totó, kávéházi totó) is színesíti a kiállítást, de érintőképernyős számítógépek segítségével további érdekességekkel találkozhatnak a látogatók: felvételtől megszólal az író és felesége, filmrendezők, műfordítók vallomásai, Márai műveiből készült filmrészletek is gazdagítják a tárlatot, sőt: mindenki

megnézheti, hogy mit üzen születésnapjára az író egy műrészleten keresztül.

Mindezeket túl az emberi identitás legfontosabb pontjait is érinti a kiállítás: megjeleníti a családot, a szülőhelyt, az írói hivatás egyes vonatkozásait, de az emigrációs időszak kapcsán a magyar nyelvhez való viszony kérdését is felveti. Az interaktív elemek közül a legmerészebb az a kis helyiség, ahol az író által is hallgatott zenék mellett életről és halálról szóló Márai idézeteket olvashatunk a falon.

Információk:

<https://maraikult.hu/esemeny/marai-sandor-emlekkiallitas>